

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the **University of Silesia in Katowice**

Title: Art-Ritual-Religion

Author: Irma Kozina

Citation style: Kozina Irma. (2001). Art-Ritual-Religion. " Biuletyn Historii Sztuki" (2001, nr 1/4, s. 445-446).

Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych Polska - Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

IRMA KOZINA

Katowice, Zakład Historii Sztuki, Uniwersytet Śląski

Art – Ritual – Religion

Średnie pokolenie historyków sztuki ma jeszcze żywo w pamięci odbywające się każdego roku sesje SHS gromadzące setki słuchaczy i dziesiątki prelegentów. Dawały one możliwość poznania dorobku różnych środowisk naukowych, były też ważnym spotkaniem reprezentatywnego grona tej w skali kraju stosunkowo nielicznej grupy zawodowej. Dzisiaj sesje naukowe odbywają się wprawdzie dość często, rzadko jednak mają dawną siłę oddziaływania. Dotyczą zazwyczaj wąsko wyspecjalizowanych zagadnień, a towarzyszące im dyskusje ograniczają się do rozstrzygnięcia o pojedynczych faktach, nie podejmując problemów szerzej pojmowanej historii sztuki.

Na tym tle wyróżniają się poczynania Instytutu Sztuki PAN w Warszawie. Organizowane przez instytut sesje celowo tak zakreślają tematykę spotkania, by mogło ono zgromadzić badaczy zajmujących się odmiennymi zjawiskami artystycznymi. Towarzysząca sesji dyskusja toczy się wokół zagadnień ogólnych i daje wgląd w szerokie spektrum funkcjonujących współcześnie propozycji metodologicznych. Szczególnie ważne pod tym względem wydają się organizowane od wielu lat konferencje polsko-angielskie. Są one interesującą konfrontacją metodologii wypracowanych na różnych podstawach, w tzw. szkole polskiej i szkołach o tradycji anglojęzycznej.

Polsko-angielskie konferencje warszawskiego Instytutu Sztuki PAN nie mają formy prawnie zinstytucjonalizowanej, a ich organizacja opiera się na osobistym zaangażowaniu jednostkowych placówek badawczych i naukowców. W stosunkowo krótkim czasie wypracowały sobie na tyle poważny status, iż ostatnie ze spotkań organizowanych w Warszawie, począwszy od sesji zatytułowanej *Arts and Politics*, znalazły się – dzięki staraniom dr hab. Piotra Paszkiewicza, ich koordynatora ze strony polskiej – jako osobne punkty programu współpracy Polskiej Akademii Nauk i British Academy.

Osobą, która od dawna patronuje tym przedsięwzięciom, jest m.in. profesor Francis Ames-Lewis,

od trzydziestu lat związany ze School of History of Art, Film and Visual Media (dawna Katedra Historii Sztuki) przy Birkbeck College. Ów badacz włoskiego Renesansu znany jest w Polsce z wielu kluczowych rozpraw i książek, z których ostatnie to *Marble Carving in Tuscany 1250-1350. Sculpture and Civic Pride, Aldershot (Ashgate Publications)*, 1998 oraz *Concepts of Beauty in Renaissance Art, Aldershot (Ashgate Publications)*, 1998 (współautor M. Rogers). Zarówno jego naukowy dorobek, jak też współpraca z polskimi historykami sztuki, zostały w sposób szczególny docenione podczas ostatniej polsko-angielskiej konferencji *Art-Ritual-Religion*, która odbyła się w Warszawie w dniach 7-9 czerwca 2000 roku.

Druga część spotkania, której współorganizatorem był Zakład Historii Sztuki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, miała miejsce na Górnym Śląsku i obejmowała objazd naukowy wybranych zespołów architektonicznych owego regionu.

Uczestniczący w obydwu częściach profesor Francis Ames-Lewis został uhonorowany medalem wybitym z okazji 30-lecia Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Prezentacją jego metody badawczej stał się wygłoszony pierwszego dnia sesji referat zatytułowany „*A most pious image*”: *Italian early Renaissance devotional images and Netherlandish precedent*, wskazujący na typologiczne podobieństwo wizerunków Chrystusa z kręgu sztuki włoskiej i niderlandzkiej w czasach wczesnego renesansu. Ames-Lewis przedstawił się jako zwolennik klasycznej analizy dzieła, ograniczając swe wywody do spostrzeżeń z dziedziny ikonografii.

Na podobnych podstawach opierało się wiele kolejnych referatów, m.in. bogato ilustrowana prezentacja Marii Hellman pt. *The „Arbor Virginis”: the role of Saint Anne as exemplary ancestor and object of devotion*. Uwagi ikonograficzne wzbogacone o pogłębioną analizę ikonologiczną przedstawiła też Urszula Szulakowska badając złożoną

symbolikę eucharystyczną późnorenesansowej ilustracji alchemicznej.

Większość uczestników konferencji sięgnęła do najbardziej może dzisiaj popularnej w Polsce metody analizującej dzieło sztuki w kontekstach. Z dużym aplauzem ze strony angielskich kolegów spotkał się w tej grupie odczyt Barbary Arciszewskiej, umiejscawiającej w politycznym kontekście klasyczne portyki kościołów angielskich z XVIII wieku. Słuchaczy polskich zainteresował szczególnie referat Katarzyny Murawskiej-Muthesius, która wykazała wpływ kontekstu na sposób odczytywania karykatur i satyrycznych rysunków publikowanych w powojennej prasie. Historycznie znacznie bardziej odległy kontekst polityczny pomników wojennych w Anglii w latach 1916-1926 został przez Jonathana Blacka przebadany nie tylko w oparciu o formę plastyczną obiektów, lecz także na tle pojawiających się w owym okresie krytycznych wypowiedzi prasowych. Swada i energia prelegenta przeniosły do naszych czasów dyskusje prowadzone tuż po zakończeniu I wojny światowej. O ile fakty przytaczane przez Blacka odbierane były przez słuchaczy z dużym poczuciem humoru, o tyle refleksje Doroty Tubilewicz-Mattson i Ewy Chojeckiej dotyczyły przeszłości na tyle jeszcze niedawnej, iż wywołały próbę swoistego rozrachunku historyków sztuki z obu krajów nad socjalistyczną przeszłością Polski. Wspomniane badaczki przyjęły odmienną metodę analizy wydarzeń artystycznych. Tubilewicz-Mattson dostrzegła w realizmie socjalistycznym strukturę typową dla mitu, Chojecka natomiast dokonała prezentacji faktów historycznych, konfrontując zabudowę mieszkalną socjalistycznych Tychów z sakralną architekturą tego miasta.

Inni referenci zajmujący się czasami nowszymi obierali zazwyczaj perspektywę opartą na metodologiach włączających do rozważań o sztuce pytania z dziedziny hermeneutyki i psychoanalizy. Jonathan Wood rozważał *oeuvre* Brancusiego i jego „białe studio” nawiązując do biografii rzeźbiarza, która stała się nieodzownym dopełnieniem jego artystycznych kreacji. Psychoanaliza osoby twórcy towarzyszyła uwagom, jakie poczynili w swych wywodach Richard Lofthouse, Julia Kelly i Deborah Schultz, zajmujący się artystami tworzącymi przed wybuchem II wojny światowej i w jej trakcie. Krytyczna dekonstrukcja wyraźnie zakotwiczona w tradycji dyskursu postmodernistycznego dała o sobie znać w wypowiedziach Irmy Koziny na temat seminarium O. O. Zmartwychwstańców w Krakowie-Zakrzówku i Pat Simpson zastanawiającej się nad autentycznością poczynań Aleksandra Brenera. Peter Martyn nadał warszawskiej sesji charakter interdyscyplinarny przedstawiając architekturę dawną i współczesną Coventry w aspekcie topograficzno-socjologicznym.

Swoistym fenomenem obrad stało się interesujące pogrupowanie odległych bloków tematycznych, w których wyłożone przez Agnieszkę Whelan zasady komponowania ogrodów w oparciu o filozofię Zen spotkały się z interpretacją apokaliptycznej wizji malowideł freskowych z Sant Climent de Taül barwnie zaprezentowaną przez Frederica Chorę, a sztuka polskich synagog w ujęciu Eleonory Bergman sąsiadowała z dokonaną przez Jerzego Gorzeliaka wnikliwą analizą potrydenckiego kultu różańcowego i jego artystycznych konsekwencji.

Owa różnorodność wątków została dostrzeżona jako szczególna wartość poznawcza już w bezpośrednim podsumowaniu obrad, którego dokonał Peter Draper. Ten badacz średniowiecznej architektury angielskiej we własnym referacie zaproponował historykom sztuki nowe spojrzenie na budowle sakralne, pojmowane jako spójne zespolenie elementów przestrzeni wewnętrznej i zewnętrznej, zmieniające się stale w miarę postępu czasu. W tym ujęciu badacz epoki dawnej zobowiązany jest otwierać się także na następujące kolejno przemiany stylistyczno-formalne, nie zasłaniając się brakiem kompetencji wynikającym z zawężenia naukowej specjalizacji. Ów postulat okazał się wyartykułowaniem przekonania towarzyszącego wszystkim słuchaczom, którzy z równym zainteresowaniem śledzili wypowiedzi chronologicznie znacznie od siebie oddalonych.

Taka postawa sprzyjała też właściwemu odbiorowi różnorodności, z jaką skonfrontowani zostali uczestnicy objazdu obiektów architektonicznych Górnego Śląska. Jego trasa obejmowała zarówno barokowe opactwo cysterskie w Rudach Wielkich, jak też założenie parkowo-pałacowe w Świerklańcu, niegdysiejsze osiedle SA-mannów Eichenkamp w Gliwicach, kościół św. Józefa w Zabrze, budowle sakralne Katowic i Tychów, pałac w Pszczynie i inne jeszcze realizacje poświadczające bogactwo kulturowe tego jeszcze do niedawna lekceważonego przez historyków sztuki regionu. W wyniku trwającej od lat współpracy prof. dr hab. Ewy Chojeckiej z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz dr hab. Piotra Paszkiewicza z warszawskiego IS PAN po raz kolejny już zaprezentowano sztukę górnośląską szerszemu gronu specjalistów. Wspomniany w tym miejscu Piotr Paszkiewicz koordynował organizację czerwcowej konferencji, w czym wspierali go najbliżsi współpracownicy, zwłaszcza zaś Hanna Faryna-Paszkiewicz oraz Małgorzata Omilanowska. Dzięki ich usilnym działaniom polsko-angielski dialog historyków sztuki nie tylko został podtrzymany, lecz zyskał kolejnych zwolenników i przyjaciół. Sesja zakończyła się więc deklaracjami zapowiadającymi kontynuację spotkań, z których najbliższe ma się tym razem odbyć na terenie Anglii.